

Reflektorfényben

az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

A Történeti Levéltár Eötvös utcai homlokzata

Letette az esküt az állambiztonsági levéltár új főigazgatója

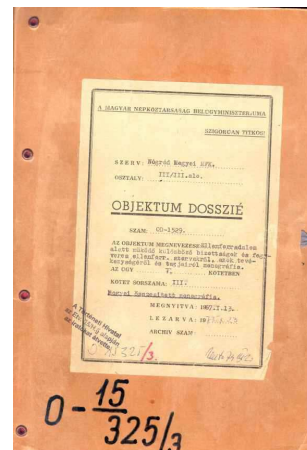
2010. 03.18.

Letette az esküt Gyarmati György, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (ÁBTL) újonnan kinevezett, tisztségében megerősített főigazgatója Katona Béla, az Országgyűlés elnöke előtt csütörtökön Budapesten - közölte az Országgyűlés sajtószolgálat. (Isd. 2. oldal)

Sok mágnesszalag nem is lehetne titkos - "Nevetségesen" működik a levéltár

2010. 02.27.

Egy olyan intézmény vezetőjének kiválasztását zárták el a nyilvánosság elől, amelynek éppen a nyilvánosságot kellene szolgálnia - állítja Varga László, akit meg sem hallgattak a parlament illetékes bizottságai, így hiába pályázott az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (ÁBTL) főigazgatói posztjára. (Isd. 2. oldal)

Letette az esküt az állambiztonsági levéltár új főigazgatója

Letette az esküt Gyarmati György, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (ÁBTL) újonnan kinevezett, tisztségében megerősített főigazgatója Katona Béla, az Országgyűlés elnöke előtt csütörtökön Budapesten - közölte az Országgyűlés sajtószolgálat. 2010. 03.18.

Katona Béla hivatalában adta át az ÁBTL főigazgatói posztjára szóló kinevezési okmányt Gyarmati Györgynek.

A 2003. évi III. törvény rendelkezése szerint a levéltár főigazgatóját az Országgyűlés elnöke hét évre nevezi ki. A korábbi hétéves ciklusban szintén Gyarmati György vezette a levéltárat.

Katona Béla tavaly decemberben írt ki pályázatot az ÁBTL főigazgatói posztjára, amely január 25-én zárult le. A tisztségre hárman pályáztak: Gyarmati György, Markó György, a Hadtörténet Intézet főigazgatójának tudományos helyettese, a levéltár elődje, a Történeti Hivatal volt elnöke, valamint Varga László, a Főpolgármesteri Hivatal főtanácsadója, a fővárosi levéltárnak korábbi főigazgatója.

Katona Béla bírálóbizottságot hozott létre, amely szakmai véleményt kért a jelöltekről. A bírálóbizottság ezután javaslatot tett az Országgyűlés elnökének a főigazgató személyére, a döntést pedig a házelnök hozta meg. A jelöltet meghallgatta az Országgyűlés nemzetbiztonsági, valamint kulturális bizottsága is. Előbbi testület ellenszavazat nélkül támogatta Gyarmati Györgyöt, utóbbi pedig nem szavazott róla.

Az ÁBTL létrehozásáról szóló törvény szerint a levéltárban található azok az iratok, amelyek 1944. december 21. és 1990. február 14. között az állambiztonsági tevékenységet végző magyar állami szervek működésével összefüggésben keletkeztek. Ide tartoznak például a Belügyminisztérium III-as Főcsoportfőnökségénél készült dokumentumok, vagy a főcsoportfőnökség alkalma-

zottaival és a titkos, illetve a szigorúan titkos állományú munkatársai-
val kapcsolatos iratok, illetve az egyes fontos, közbizalmi és közvélemény-formáló tisztségeket betöltő személyeket ellenőrző bizottságnál keletkezett anyagok is.

Forrás: MTI

Sok mágnesszalag nem is lehetne titkos - "Nevetségesen" működik a levéltár

Egy olyan intézmény vezetőjének kiválasztását zárták el a nyilvánosság elől, amelynek éppen a nyilvánosságot kellene szolgálnia - állítja Varga László, akit meg sem hallgattak a parlament illetékes bizottságai, így hiába pályázott az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (ÁBTL) főigazgatói posztjára.

2010. 02.27.

A történész-levéltáros úgy véli, a szolgálatok helyenként kimondottan nevetséges indokokkal minősítenek bizonyos iratokat, s ugyanez igaz az úgynevezett szupertitkos dokumentumokra.

- *Csalódott?*

- Erre számítottam. Csalódott legfeljebb azért vagyok, mert megdöbbenő, mennyire kiszámítható volt az egész folyamat. Elképzelttem, hogyan működött volna a pártállamban az ÁBTL főigazgatójának kiválasztása, és végül az derült ki, hogy most ugyanúgy működik. Ez okoz egyfajta csalódottságot.

- *Ha erre számított, miért adta be mégis főigazgatói pályázatát?*

- Azt gondoltam, fel kell mutatni, hogy nem törvényszerű, ahogyan az állambiztonsági iratokkal most bannak. Az sem baj, hogy kiderült, milyen eljárással választanak meg egy ilyen fontos beosztású embert. Egy olyan intézmény vezetőjének kiválasztását zárták el a nyilvánosság elől, amelynek éppen a nyilvánosságot kellene szolgálnia. Egyebek közt ezért is jelentettem meg pályázatomat az Élet és Irodalomban (ÉI).

- *Ha a hét elején nemcsak az eddigi főigazgatót, Gyarmati Györgyöt, hanem önt is meghallgatják az Országgyűlés bizottságaiban, változott volna bármi?*

- Esélyem sem volt, hogy odaengedjenek. Pályázatomban ugyanis egyfajta lelkiismereti vizsgálatra szólítottam fel a képviselőket. Érdekes lett volna, ha ezek után bizottsági meghallgatásra hívnak. Megjegyzem, a képviselők a pályázatomat is legfeljebb csak az ES-ben olvashatták, tehát már az írás is elakadt a házelnöknél és az őt segítő bizottságnál.

- *Mi a gondja az ÁBTL működésével?*

- Az egyik legnagyobb gond, hogy nem levéltárként működik. Végez ugyan levéltári tevékenységet, de csak elenyésző szinten. Hatan dolgoztak azon az osztályon, amely több száz folyóméter iratot rendez. Pedig nem az egész intézmény kis létszámú, csak a levéltári részleg. Emiatt lassú a munka, és így állandó magyarázkodásra kényszerülnek a kutatókkal, érintettekkel szemben. Biztos vagyok benne, hogy egyetlenegy esetben sem dugtak el valaki elől iratot, csak mivel kevesen végzik ezt a munkát, nagyon lassú a feldolgozás és nincs folyamatos visszacsatolás. Érthetetlen például, miért kell valakinek évente beadnia a kérelmet, hogy találtak-e róla anyagot, miért nem lehet meghatározott időszakonként értesíteni, hogy találtak vagy nem találtak. A másik probléma; egy normális levéltár megállapodik az iratképzővel - jelen esetben a szolgálatokkal -, hogy ellenőrzi az iratképzés, az irattárolás körülményeit, és végső folyamatként átveszi azokat az dokumentumokat, amiket már előtte pontosan ismert, tudja annak a mennyiségét, és ebbe a folyamatba komoly beleszólása is van, ha szükséges. Ilyen jogosítványokkal az ÁBTL a szolgálatokkal szemben nem rendelkezik. Tehát teljesen kiszolgáltatott helyzetben van, éppen azért, mert nem

levéltár.

- *Mi változott volna a levéltár munkájában, ha ön a vezetője?*

- Az említett levéltári tevékenységet biztosan erősítettem volna. A kutatórészleggel sincs minden rendben: más levéltárakkal összehasonlítva kimondottan szegényes publikációkban. Pedig itt főállású kutatók dolgoznak, ellentétben más helyekkel. Mivel itt a levéltárosok köztisztviselők, nincs kutatónapjuk. Más levéltárakban, ahol "csak" közalkalmazottak a levéltárosok, ott van, és épp ez teszi lehetővé, hogy igazi levéltárosként dolgozzanak és kutatómunkát is végezzenek. Itt erre nincs mód: vannak, akik kutatnak, vannak, akik iratot rendeznek. Ez kimondottan kontraproduktív. Ráadásul, túl sok a vezetői szint is.

- *A levéltár főigazgatójának most is vannak jogosítványai, hogy iratok átadását kezdeményezze, nem?*

- Lehetősége elvben lenne, de azok a jegyzékek, amiket a szolgálatok a rendelkezésére bocsátanak, erre nem alkalmasak. A Kenedi-jelentés alapján viszont lenne némi esély rá: bár nem a teljesség igényével, de hosszasan soroltuk azokat az iratokat, amelyeknek a bizottság megítélése szerint téves a minősítése, tehát nem lehetnének titkosak.

- *Ön megpróbált volna iratokat "szerezni"?*

- Természetesen.

- *Nem csak a főigazgató tehet az ügy érdekében: a szolgálatoknak maguknak is rendszeresen felül kell vizsgálniuk az iratok minősítését. Folytatódna még az iratátadások?*

- Az ÁBTL-ről szóló törvény ütemezte az iratátadást, az abban előírt folyamat gyakorlatilag lezárult. Most beindult egy szintén törvény által meghatározott szakaszos felülvizsgálat. De ebből az következik, hogy iratokat mostantól csak jelentősen csökkenő

mértékben adnak át. A Kenedi-bizottság tagjaként egyébként látam, milyen indokokkal titkosítanak dokumentumokat. Ezeket - mivel államtitokként ismertem meg - nem nevesíthetem, ám annyit elmondhatok: helyenként kimondottan nevetséges okokkal találkoztunk. Arról viszont nyíltan beszélhetek, hogy a Stasival és a KGB-vel kötött együttműködési szerződések a Magyar Köztársaság nemzetközi kötelezettségvállalására hivatkozva mind a mai napig titkosak. Közben ugyanezek az iratok Berlinben mindenféle korlátozás nélkül megtekinthetők.

- Ön és más kutatók is sokat kritizálják a levéltárat, de a levéltárosok általában megvédik őket.

- A kutatók azt tapasztalják, hogy az ÁBTL-ben nem tudnak úgy iratokhoz jutni, mint más levéltárakban. Az eredeti nyilvántartások nem használhatók úgy, mint másol. A kutató mindezt úgy éli meg, hogy kibabrálnak vele, mert nem kapja meg azt, amit egy másik levéltárban megkapott volna. De a levéltáros is ideges, mert jóval nagyobb munkát kell végeznie. Frusztrálja a kutatókat, hogy az iratokból sok olyan információt kihúznak, amit máshol nem. De az is bizonytalanságot okoz, hogy senki nem tudja megmondani, egy adott kutatási témához milyen iratok állnak rendelkezésre, mit érdemes keresni és mit nem.

- Ungváry Krisztián beszélt arról, hogy nem a korábbi, 1990 előtti jelzeteket használja a levéltár, pedig az egykori Belügyminisztérium rendszere nagyon jól használható lenne.

- Ennek háttérében az áll, hogy amikor dokumentumokat adnak át az ÁBTL-nek, előfordul, hogy tíz különböző szervnek az iratai érkezik egyszerre. Ezeket szét kell válogatni, és az eredeti rend sok esetben nem állítható helyre. Van példa arra is, hogy egy iratot félbevágnak, és sosem tudjuk meg, hogy a másik fele hol van. Az ÁVH, később pedig az állambiztonsági szolgálatok mániákusan

gyűjtötték az iratokat, így például szinte teljes egészében begyűjtötték a politikai periratokat, beleértve '45 utáni népbíróságok anyagait is. A könnyen leválogatható részt a rendszerváltás körül a Belügyminisztérium átadta az illetékes levéltáraknak, de voltak iratok, amik hátramaradtak és később az ÁBTL elődjébe, a Történeti Hivatalba kerültek. Amikor ennek élére kinevezték Markó Györgyöt, a Fővárosi Levéltár vezetőjeként megállapodtam vele, hogy átnézzük az iratokat, és megoldjuk a helyzetet, ám ez nem történt meg. Tehát vannak olyan periratok is, amelyek szét vannak szakítva, és azt sem lehet tudni, hogy mi volt a jogerős ítélet az a d o t t e s e t b e n .

- Mi lehet ennek az oka? Nemtörődömség, vagy direkt csinálják?

- Nemtörődömség, és az, hogy állandóan változtak az utasítások, amiket a szolgálatok az iratokkal kapcsolatban kaptak. 2000-ben az akkori törvény kimondta, hogy amire nincs szüksége a szolgálatoknak, azt adják át a levéltárnak. Akkor az iratokat elkezdtek átrendezni ilyen szempontok alapján. Még messze nem jutottak el a munka végéig, amikor megszületett a 2003-as törvény, amely egészen más szempontokat írt elő. Ráadásul kimondta, hogy vannak titkos- és szupertitkos iratok. Az egésznek az égvilágon semmi értelme nincs. Noha csak Kenedi János láthatta az úgynevezett szupertitkos iratokat, meggyőződésem, hogy semmi olyan nem olvasható ezekben, ami indokolná a titkosítást. Ez derül ki a j e l e n t é s ü n k b ő l i s .

- Nem lehet, hogy ma is aktív ügynökök ezt védene k?

- Kenedi tapasztalatai szerint ez csupán elenyésző rész lehet.

- A mágnesszalagok tartalma segíthet a t i s z t á z á s b a n ?

- A szalagok azt tisztázhatják, hogy ki volt ügynök. A rajtuk lévő adatokra már nem lehet majd azt

mondani, hogy manipulált, hamisított információkról van szó; ez egyértelműen megbízható adatbázis. De a megfigyeltokról is van egy adatbázis. Ebből az emberek megtudhatnák végre, megfigyelték-e őket. Még akkor is, ha valamilyen okból - például megsemmisítések miatt - iratok nem maradtak fenn róluk.

- *A miniszterelnök azt mondta, hogy a szalagokon több tízezer név van, adatokkal, aktaszámokkal. Arról is beszámolt, hogy lesz egy újabb háromtagú bizottság, amely egy évig segít vizsgálni, minősíteni ezeket az adatokat. Hogy értékeli mindezt?*

- Túl korai stádiumban van az egész ügy ahhoz, hogy véleményezni tudjam. Sok-sok feltétel tisztázatlan még, de úgy tűnik, hogy ez az egész egyelőre csak egy ötlet. Kérdés, hogy kikből áll majd a bizottság, milyen felhatalmazásuk lesz. Az, hogy az adattárak több tízezer nevet tartalmaznak, nem újdonság, ezt tudtuk.

- *A kormány most mondta ki először.*

- Ez igaz, de azt vártam volna, hogy a korábban ígért február 15-i időpontban bejelentik, pontosan milyen adattárak vannak a mágnesszalagon, hány nevet tartalmaznak egyenként, és mettől meddig vezették az adatbázisokat. Azt amúgy nagyjából tudjuk, hogy meddig: '90 januárjáig, de nem mindegy, hogy a '60-as, vagy a '70-es évektől. Azt tudom, hogy a "H"-jelzetű szalagon, amit ügynök-adattárnak szokás nevezni, már 1979 körül közel 150 ezer név volt. De ez sem hangzott most el a kormányfő szájából. Nem értem azt sem, hogy miért egyéves megbízatást kap majd munkája elvégzésére az újabb bizottság, amelynek Kenedi János is tagja lesz.

- *A szalagok ügye elég sokáig állt, majd épp az utolsó parlamenti ülésnapon tette meg bejelentését a kormányfő. Nem a következő kormányra akarják ezzel az ügyet áttolni? Egy esetleges Fidesz-kabinet hogyan nyúl majd hozzá a témához?*

- Nehéz megítélni. Épp önöknél nyilatkozott Demeter Ervin korábbi titokminiszter, ami sok reményre nem jogosít föl. Technikai és létszám bővítési ötletei voltak a levéltár ügyében, de nem úgy tűnik, hogy új törvényt terveznének. Ehhez képest Deutsch Tamás vagy Kósa Lajos kiállt a nyilvánosság mellett. Lázár János Hódmezővásárhelyen, a saját városában meg is valósított egyfajta nyilvánosságot. Nehéz megmondani, hogy melyik vélemény a kompetens.

- *Az utóbbi hónapokban a Fidesz ódkodik attól, hogy konkrétumot mondjon, a volt titokminiszter pedig nem zárta ki a törvénymódosítás lehetőségét, inkább csak elodázta a kérdést. De nem jó, hogy legalább létszámában, technikailag fejleszteni kéne?*

- A teljesítőképesség nem létszámnövelést igényel, hanem átcsoportosítást. De természetesen annak is örülni kellene, ha ennyi előrelépés történe.

- *Miért tartott csaknem egy évig a mágnesszalagok tartalmának lementése? A Nemzetbiztonsági Hivatalban (NBH) is történt egy főigazgatóváltás. Tudjuk, hogy a mágnesszalagok adattartalmát vizsgáló bizottság még Laborc Sándorral kezdte, majd a végén Balajti Lászlóval fejezte be munkáját.*

- A Kenedi-bizottság tagjaként épp az NBH-nál és a szakszolgálatnál végeztem a munkát. Nem éreztem, hogy Laborc főigazgató úr akadályozna, vagy hátsó szándékai lennének. Balajti úr pedig akkor a szakszolgálat vezetője volt. A karaván azért lassan, de halad.

- *Több helyen is említette, hogy az ország ügynökön, neveken csámcsog, pedig fontosabb lenne, hogy magát az elnyomó rendszert ismerhetnének meg az állambiztonsági iratok révén. Át lehet állítani egy ország gondolkodását erre a hozzáállásra?*

- Idővel igen. Egy ilyen folyamat kiindulhatna a történészekről, kiterjedhetne a történelemtanárookra, majd a sajtóra, és egy tiszta

viszony alakulhatna ki a múlthoz, ami elkezdene hatni a társadalomban is. Azt, hogy a dolog nem képzelenség, Németország esete egyértelműen bizonyítja. Ehhez képest Magyarország veszélyesen más úton jár. Nagyon sok nehéz kérdés van a kommunista múlt mellett: 1944 és a holokauszt története, Trianon, amikkel nem tudunk szembenézni. Mára pedig már egy legendavilág lépett a valódi történelem helyére az őstörténettől kezdve napjainkig.

- *Nem az az oka ennek, hogy minden párt a saját szája íze szerint akarja értelmezni a történelmet?*

- Meglepő, hogy hazánkban egy nyugati demokráciához képest mennyire nincs konszenzus a történelem megítélésében. A hétfői események is mutatják ezt: a szocialisták a holokauszt-tagadásra vonatkozó szabályozást fogadtak el, miközben a Fidesz szokás szerint azt mondta, hogy a kommunizmus bűneinek tagadása is legyen büntethető. El is indul az egymásra mutogatás. Az egyik oldal '44-gyel érvel, a másik pedig az '56-os forradalom utáni megtorlással. Számomra érthetetlen, hogy ha így létrejöhetne legalább egy konszenzus, akkor miért nem jött létre. Hiszen ez ugyanaz a történelem.

- *Ebben a térben a Jobbik hol helyezkedik el?*

- Az ő történelemképük hihetetlenül zavaros, ahogy utaltam rá, itt már visszamegyünk egészen az őskorig. Elrugaszkodnak a valódi történelmi eseményektől, ami egészen megdöbbentő.

- *Hogyan lehetne konszenzusra jutni ezekben a kérdésekben?*

- Beszélni kellene a dolgokról, de nem pártpolitikai aspektusból. Történelemszvitákra lenne szükség. Németországban például volt egy nagy történészvita, ami a mai Magyarországon elképzelhetetlen. nálunk a történészek között is szakadék van. Ők ugyan még beszélnek

egymással, de akik "használják" a történelmet, azok tudatosan az egyik vagy a másik oldal történe-szeit szólítják meg.

- *Nyugtasson meg: a történészek között némileg színvonalasabb a vita akkor is, ha eltérő a nézőpont?*

- A történészek is részei a társadalomnak, tehát van, amikor színvonalasabb, de nem minden esetben.

- *Visszatérve a Jobbikhoz: miközben a két parlamenti párt hallgat az iratnyilvánosságról, addig a Jobbik kiállt mellette. Mi ez, kampányfogás?*

- Nem. A Jobbik remélheti azt, hogy ha nyilvánosságra kerülnek az iratok, akkor az a mostani parlamenti pártokat fogja komolyan érinteni. Ugyanakkor szerintem teljesen megalapozatlan mind a Jobbik reménye, mind a pártok aggodalma, hogy itt még hatalmas, soraikat érintő robbanások lesznek. Ezek a félelmek abszolút megalapozatlanok.

- *Furcsa a Jobbik kiállása, hiszen ha a Nemzetbiztonsági Hivatal dolgozik, márpedig feltételezzük, hogy dolgozik, akkor ott kell lenni a legtöbb beépített ügynöknek.*

- Nem lenne meglepő, ha a Jobbikban lenne néhány titkosszolga. Sőt, ismerek néhány korábbi állambiztonsági tisztet, aki ott van. Amikor egyetemen tanítottam, megpróbáltam megértetni, hogy a politikai palettát nem egy síkban kellene elképzelni, hanem egy gömbként, ahol a szélsőjobb és a szélsőbal gyakorlatilag összeér.

Forrás: Népszava